

Συζήτηση με τον Δημήτρη Σταθακόπουλο στο «ΕΝΟΡΙΑ εν δράσει...»: «Από τον Αβδούλ Χαμίτ στον Κεμάλ Ατατούρκ μέχρι τον Ερντογάν»

/ [Ενορίες](#)

Η τουρκική εξωτερική πολιτική παρουσιάζει μια εντυπωσιακή ιστορική συνέχεια: από τον πανισλαμισμό του Αβδούλ Χαμίτ, στον εθνικισμό του Κεμάλ και στον νεοοθωμανισμό του Ερντογάν. Αν και τα μέσα και τα ιδεολογικά πλαίσια μεταβάλλονται, ο στόχος παραμένει σταθερός — η διατήρηση της Τουρκίας ως περιφερειακής και εν δυνάμει παγκόσμιας δύναμης.

Στο «Ενοριακό Αρχονταρίκι» του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Πειραιώς και στο πλαίσιο του προγράμματος «ΕΝΟΡΙΑ εν δράσει...», την Παρασκευή 7 Νοεμβρίου, ο Συγγραφέας κ. Στέφανος Μίλεσης, Πρόεδρος της Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς, φιλοξένησε τον Δρ. Δημήτρη Σταθακόπουλο, Νομικό, Οθωμανολόγο, σε μια συζήτηση με θέμα «Από τον Αβδούλ Χαμίτ στον Κεμάλ Ατατούρκ μέχρι τον Ερντογάν. Η διαδικασία μετάβασης από αυτοκρατορία σε εθνικό κράτος και οι σημερινές συνθήκες της Τουρκίας».

Η συζήτηση με τον Δρ. Δημήτρη Σταθακόπουλο, αφορούσε τη διαχρονική εξέλιξη της τουρκικής ταυτότητας και εξωτερικής πολιτικής, από την Οθωμανική Αυτοκρατορία έως τη σύγχρονη εποχή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

Ο κ. Σταθακόπουλος εισάγει τη διάκριση μεταξύ Οθωμανολογίας και Τουρκολογίας, υπογραμμίζοντας ότι η πρώτη αφορά την πολυεθνική Οθωμανική Αυτοκρατορία (1299-1923), ενώ η δεύτερη μελετά το εθνικό κράτος της Τουρκίας, που ιδρύθηκε το 1923. Οι Οθωμανοί χαρακτηρίζονταν από τη θρησκευτική και πολιτισμική ποικιλομορφία τους, με την αυτοκρατορία να στηρίζεται στη διάκριση των πέντε “μιλέτ”: μουσουλμανικό, ορθόδοξο, καθολικό, αρμενικό και εβραϊκό. Η ταυτότητα του Οθωμανού οριζόταν πρωτίστως από τη θρησκεία και όχι από την εθνότητα, καθώς ο όρος «Οθωμανός» αποτελούσε ιδιότητα και όχι εθνικό χαρακτηρισμό.

Με τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την ίδρυση του τουρκικού κράτους, η έννοια του έθνους-κράτους εισήχθη στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη μετάβαση είχε ο Κούρδος διανοούμενος Ζιγιά Γκιοκάλπ, πνευματικός πατέρας του τουρκικού εθνικισμού, ο οποίος διαμόρφωσε τις “Αρχές του Τουρκισμού”.

Η ιδεολογία αυτή καθόρισε τον Τούρκο ως πρόσωπο που μιλά την τουρκική γλώσσα, πιστεύει στο τουρκικό έθνος και υπηρετεί την τουρκική πατρίδα, απορρίπτοντας τις πολυεθνικές και θρησκευτικές διαφοροποιήσεις του οθωμανικού παρελθόντος. Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, εμπνευσμένος από αυτές τις ιδέες, διαμόρφωσε ένα νέο κοσμικό, εθνικιστικό κράτος, αντικαθιστώντας το αραβικό αλφάβητο με το λατινικό, επιβάλλοντας ενιαία εθνική ταυτότητα και καθιερώνοντας τον εκδυτικισμό ως κρατική πολιτική.

Ο κ. Σταθακόπουλος επισημαίνει πως η μετάβαση από τον οθωμανισμό στον

τουρκισμό συνοδεύτηκε από βίαιες εθνοκαθάρσεις, αρχικά με το κίνημα των Νεοτούρκων και στη συνέχεια με τον κεμαλικό εθνικισμό, που επηρέασαν βαθιά τις χριστιανικές κοινότητες της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Η ιδεολογία αυτή επηρέασε αργότερα τον ευρωπαϊκό φασισμό και τον εθνικοσοσιαλισμό, καθώς πρόβαλε την έννοια της «καθαρότητας» και της πολιτισμικής ομοιογένειας.

Η εξωτερική πολιτική του Αβδούλ Χαμίτ Β΄, τελευταίου ουσιαστικά Οθωμανού σουλτάνου, βασίστηκε στη χρήση του Ισλάμ ως εργαλείου πολιτικής επιρροής και ενότητας. Ο Χαμίτ θεωρούσε όλους τους μουσουλμάνους του κόσμου υπηκόους του και χρησιμοποίησε αυτή την ιδέα για να ενισχύσει τη διεθνή του θέση, ακόμη και με τη συνεργασία δυτικών δυνάμεων. Αυτή η «ισλαμική διπλωματία» επανέρχεται στην εποχή του Ερντογάν, ο οποίος αξιοποιεί τη θρησκεία ως παράγοντα επιρροής στη Μέση Ανατολή και πέραν αυτής.

Με τον Κεμάλ Ατατούρκ, η Τουρκία εγκατέλειψε το θρησκευτικό υπόβαθρο και οικοδόμησε ένα αυστηρά κοσμικό, εθνικό κράτος. Μέσω της Συνθήκης της Λωζάνης (1923) καθόρισε τα σύγχρονα σύνορά της και εξασφάλισε τη διεθνή της αναγνώριση. Ο Σταθακόπουλος εξηγεί ότι η τουρκική διπλωματία πέτυχε να

μεταβεί από τη θέση της ηττημένης αυτοκρατορίας στην αναγνώριση ενός σταθερού, κυρίαρχου κράτους. Καθοριστική ήταν και η Συνθήκη του Μοντρέ (1936), που έδωσε στην Τουρκία τον έλεγχο των Στενών, ενισχύοντας τη γεωπολιτική της σημασία.

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Τουρκία ακολούθησε πολιτική ουδετερότητας, διατηρώντας σχέσεις και με τις δύο πλευρές, ταυτιζόμενη με τον χαρακτηρισμό «επιτήδειος ουδέτερος». Ενώ δεν συμμετείχε ενεργά στις συγκρούσεις, στο τέλος εντάχθηκε στους νικητές, αποκομίζοντας διπλωματικά οφέλη χωρίς απώλειες. Μετά τον πόλεμο, εισήλθε στο NATO (1952) και διατήρησε στρατηγική συνεργασία με τη Δύση ως «προμαχώνας» κατά του κομμουνισμού.

Η σύγχρονη Τουρκία, υπό τον Ερντογάν, επιχειρεί μια σύνθεση του οθωμανικού παρελθόντος και του κεμαλικού παρόντος. Ο ίδιος προβάλλει τον εαυτό του ως θεματοφύλακα τόσο της ισλαμικής παράδοσης του Αβδούλ Χαμίτ όσο και της εθνικής κληρονομιάς του Κεμάλ, προωθώντας τον νεοοθωμανισμό ως ιδεολογικό πλαίσιο εξωτερικής πολιτικής. Στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων, η Τουρκία λειτουργεί ως “swing state”, μια χώρα εκκρεμές μεταξύ Δύσης και Ανατολής, εκμεταλλευόμενη τις γεωπολιτικές της ισορροπίες.

Ο κ. Σταθακόπουλος ερμηνεύει τη στρατηγική Ερντογάν ως συνέχεια της οθωμανικής λογικής επιρροής μέσω θρησκείας και εμπορίου, αλλά και ως προσπάθεια εδραίωσης περιφερειακής ηγεμονίας. Η πολιτική του χαρακτηρίζεται από «παρενόχληση» και όχι άμεση επίθεση: μεθοδική άσκηση πίεσης προς την Ελλάδα και τους γείτονες, ώστε να αποκομίζει σταδιακά κέρδη χωρίς πολεμική σύγκρουση. Το όραμά του είναι η ανάδειξη της Τουρκίας ως μίας από τις επτά ισχυρότερες χώρες του πλανήτη έως το 2053, επέτειο των 600 ετών από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, και στις τρεις κορυφαίες δυνάμεις έως το 2071, έτος που σηματοδοτεί τα 1000 χρόνια από τη Μάχη του Μαντζικέρτ.

Η Τουρκία του Ερντογάν, κατά τον κ. Σταθακόπουλο, παραμένει ουσιαστικά επιτήδεια ουδέτερη, παίζοντας σε πολλαπλά στρατόπεδα: με τη Ρωσία, τις ΗΠΑ, την Ευρώπη και τον αραβικό κόσμο, ενώ διατηρεί παράλληλα τον ρόλο του κεντρικού γεωπολιτικού μεσολαβητή. Η επιδίωξή της είναι να μετατραπεί από περιφερειακή σε κεντρική δύναμη στο πολυπολικό διεθνές σύστημα. Ωστόσο, ο αναλυτής προειδοποιεί ότι όταν οι μεγάλες δυνάμεις αντιληφθούν πως η Τουρκία όντως πλησιάζει αυτόν τον στόχο, θα κινηθούν για να «της κόψουν τα φτερά»

ώστε να μην αναδειχθεί σε υπερδύναμη.

Συνοψίζοντας, η τουρκική εξωτερική πολιτική παρουσιάζει μια εντυπωσιακή ιστορική συνέχεια: από τον πανισλαμισμό του Αβδούλ Χαμίτ, στον εθνικισμό του Κεμάλ και στον νεοοθωμανισμό του Ερντογάν. Αν και τα μέσα και τα ιδεολογικά πλαίσια μεταβάλλονται, ο στόχος παραμένει σταθερός — η διατήρηση της Τουρκίας ως περιφερειακής και εν δυνάμει παγκόσμιας δύναμης. Κατά τον κ. Σταθακόπουλο, η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούν δύο αλληλένδετα στοιχεία ενός γεωπολιτικού «μηχανισμού κλειδαριάς», όπου η σταθερότητα της μιας εξαρτάται από τη θέση και την κίνηση της άλλης. Η κατανόηση αυτής της ιστορικής συνέχειας είναι απαραίτητη για την ερμηνεία της τουρκικής πολιτικής συμπεριφοράς στο παρόν και στο μέλλον.

Του Σταμάτη Μιχαλακόπουλου / Ι. Ν. Ευαγγελιστρίας Πειραιώς